

SELEUKOS HANEDANLIĞI/KRALLIĞI (MÖ 312-63)

(DIA1) Seleukos Krallığı (Eski Yunanca: Βασιλεία τῶν Σελευκιδῶν). Batı Asya’da Hellenistik Dönem’de MÖ 312’den MÖ 63’e kadar varlığını sürdürmüş bir Büyük İskender’in ardıllarından I. Seleukos Nikator tarafından kurulmuş bir krallıktır.

(DIA2) Seleukos Krallığı, Büyük İskender tarafından kurulan Makedonya İmparatorluğu’nun bölünmesinin ardından Makedonyalı General I. Seleukos Nikator tarafından kurulmuştur.

(DIA3) MÖ 321 yılında Mezopotamya’nın Babil bölgesini ele geçiren I. Seleukos Nikator, eski Pers Ahamenid İmparatorluğu’nun yıkılmasından sonra Makedonya’nın kontrolü altına giren ve günümüz **Irak, İran, Afganistan ve Suriye**’yi kaplayan **Yakın Doğu** topraklarını hakimiyetine alarak genişlemeye başlamıştır. Seleukos Krallığı’nın en güçlü olduğu dönemde **Anadolu, İran, Levant** ve bugünkü **Irak, Kuveyt, Afganistan ve Türkmenistan**’ın bazı bölgelerini kapsayan topraklara hükmetmiştir.

Troia’da (İlion) I. Seleukos Nikator’un oğlu **I. Antiokhos**’u onurlandıran sadık **bir kararname gibi çağdaş kaynaklar**, Seleukos devletini Yunanca olarak hem imparatorluk (**arche**) hem de krallık (**basileia**, Βασιλεία τῶν Σελευκιδῶν) olarak tanımlamaktadır. Benzer şekilde, Seleukos hükümdarları Babil’de de kral olarak adlandırılmıştır.

Ancak MÖ 2. yüzyıldan itibaren **antik yazarlar**, Seleukos hükümdarını **Suriye Kralı, Asya Beyi** ve diğer unvanlarla adlandırmışlardır. Seleukos hükümdarlarının kendilerini Suriye kralı olarak gösterdiklerine dair kanıt, kendisini “**İskender’in Amirali ve Suriye Kralı**” olarak tanımlayan **Menophilos oğlu Antigonos’un** yazıtıdır. Antigonos kendisini hükümdar olarak Alexander Balas ya da II. Alexander Zabinas ile ilişkilendirmektedir.

(DIA4) Son Akhamedi Kralı III. Darius yönetimindeki Pers İmparatorluğu’nu kısa sürede fetheden Büyük İskender, MÖ 323 yılında genç yaşta ölmüş ve kısmen Hellenleşmiş bir kültüre sahip geniş bir imparatorluğu yetişkin bir varisi olmadan bırakmıştır. İmparatorluk, önce Perdikkas yönetimi altına girmiş ve ardından imparatorluğun geniş toprakları İskender’in generalleri arasında paylaştırılmıştır.

Seleukos Krallığı, Hellenistik kültürün önemli bir merkeziydi. Yunan gelenekleri ve dili ayrıcalıklıydı; çok çeşitli yerel gelenekler genel olarak hoş görülürken, kentli bir **Yunan eliti**, egemen siyasi sınıfı oluşturmuş ve Yunanistan'dan gelen sürekli göçle güçlenmiştir.

(DIA5) Krallığın batı toprakları, rakip bir Hellenistik krallık olan Eski imparatorluk (**arche**) hem de krallık (**basileia**, Βασιλεία τῶν Σελευκιδῶν) Mısır'daki **Ptolemaios Hanedanlığı** ile birçok kez karşı karşıya gelmiştir. Doğuda ise MÖ 305 yılında **Maurya** İmparatorluğu'nun Hintli hükümdarı **Khandragupta** ile yaşanan çatışma, İndus'un batısındaki geniş toprakların alınmasına ve siyasi bir ittifaka yol açmıştır.

(DIA6) İskender'in generalleri olarak bilinen halefleri, İskender'in ölümünün ardından imparatorluğunun bazı bölgelerinde üstünlük sağlamak amacıyla birbirleriyle mücadeleye girişmişlerdir. Eski bir general ve o zamanın Mısır satrabı olan **I. Ptolemaios Soter**, yeni sisteme ilk meydan okuyan kişi olmuş ve bu da olasılıkla **Perdikkas**'ın ölümüne yol açmıştır. Ptolemaios'un isyanı MÖ 320'de **Tripuradeisos Bölünmesi**'nin ardından imparatorluk topraklarının yeniden bölünmesine yol açmıştır. "**Süvarilerin Başkomutanı**" (yani *hetairoi*) olan ve birinci ya da saray **khiliarh**'ı olarak atanan ve böylece MÖ 323'ten itibaren başkomutan **Perdikkas**'tan sonra Kraliyet Ordusu'ndaki en kıdemli subay olan **Seleukos**, Babil'i aldıktan sonra egemenliğini acımasızca genişletmeye devam etmiştir. (Daha sonra Perdikkas'a düzenlenen suikaste de yardım etmiştir). **(DIA7)** Seleukos, MÖ 312 yılında Babil'e yerleşmiş ve bir yıl sonra yani **MÖ 311 yılı** Seleukos İmparatorluğu'nun kuruluş tarihi olarak kabul edilmiştir.

Babil Savaşı (MÖ 311-309)

(DIA8) Seleukos'un Babil'deki yükselişi, I. Antigonos Monophthalmos'un Asya'daki topraklarının doğu **sınırını tehdit etmiştir**. Antigonos, oğlu I. Demetrios Poliorketes ile birlikte Babil'i ilhak etmek için başarısız bir sefer düzenlemiş ancak Seleukos'un zaferi Babil üzerindeki hak iddiasını ve meşruiyetini garantilemiştir. Sadece Babil'e değil, tarihçi Appianus'un aktardığı üzere Seleukos, Büyük İskender'in kurmuş olduğu imparatorluğun doğu kısmının tamamına böylece hükmetmiştir:

Appianus'a göre: Her zaman komşu ulusları bekleyen, silahları güçlü ve konseyde ikna edici Seleukos, **Mezopotamya, Ermenistan, 'Seleukos' Kapadokyası, Persis, Parthia, Baktriya, Arabia (Arabistan), Tapouria, Sogdia, Arakhosia, Hyrkania ve İndus** nehrine kadar İskender tarafından boyun eğdirilen diğer komşu halkları ele geçirmiş, böylece imparatorluğunun sınırları İskender'den sonra Asya'daki en geniş sınırlarına ulaşmıştır. **Frigya'dan İndus'a kadar olan bütün bölge Seleukos'a tabi olmuştur.**

Seleukos–Mauryan Savaşı (MÖ 305–303)

(DIA9) Khandra-gupta Maurya (Sandro-kottos), MÖ 321 yılında Nanda İmparatorluğu'nu ve Magadha'daki başkentleri Pataliputra'yı fethettikten sonra **Maurya İmparatorluğu'nu** kurmuştur. Khandra-gupta daha sonra dikkatini İndus'a yöneltmiş ve MÖ 317'de İskender'den geriye kalan Yunan satraplıklarını fethetmiştir. Bir çatışma bekleyen Seleukos ordusunu toplayarak İndus bölgesine yöneltmiştir. Khandra-gupta'nın 600.000 asker ve 9.000 savaş filinden oluşan bir orduya sahip olabileceği söylenmektedir.

Modern araştırmacıların genelini kabul ettiğine göre, Khandra-gupta'nın, **Hindikuş, günümüz Afganistan'ı ve Pakistan'ın Belucistan** eyaleti de dahil olmak üzere İndus'un batısındaki geniş toprakları bir antlaşma yoluyla resmen aldığı yönündedir.

Arkeolojik olarak, **Ashoka Ferman** yazıtlarının bildirdiği üzere Maurya egemenliğinin somut göstergeleri, güney Afganistan'daki Kandahar'a kadar uzanmaktadır. Yine Appianus'a göre: Seleukos, İndus'u geçmiş ve bu nehrin kıyısında yaşayan Hintlilerin kralı **Sandro-kottos** [Maurya] ile anlaşıp evlilik ilişkisi kurana kadar savaşmıştır. Genel olarak bu ittifakı resmileştirmek için Khandra-gupta'nın Seleukos'un kızı ya da hediye ettiği Makedonyalı bir prensesle evlendiği düşünülür.

(DIA10) Khandra-gupta da buna karşılık olarak Seleukos'a 500 savaş fili hediye göndermiştir, **ki bu filler MÖ 301'deki İpsos Savaşı'nda belirleyici rol oynamış askeri varlıklardır.**

Seleukos'un Batıya doğru genişlemesi:

(DIA11) Lysimakhos ile birlikte MÖ 301 yılındaki İpsos Savaşı'nda I. Antigonos Monophthalmos'a karşı kazanılan kesin zaferin ardından Seleukos, Orta ve Doğu Anadolu ile Kuzey Suriye'nin de kontrolünü ele geçirmiştir.

(DIA12) Kuzey Suriye'de, Asi Nehri kenarında (Orontes) yer alan günümüzde Antakya'da babası **Antiokhos**'un adını verdiği **Antiokheia** adında yeni **bir başkent** ayrıca Babil'in kuzeyinde, Dicle (Tigris) Nehri kenarında alternatif bir başkent olarak, **Seleukeia**'yı da kurmuştur. **(DIA13)** Seleukos'un kurmuş olduğu imparatorluk, eski müttefiki **Lysimakhos'u MÖ 281** yılında Sardeis (Salihli/Sart Mustafa) yakınlarındaki **Korupedion Ovası'nda** yenmesinin ardından en geniş sınırlarını ulaşmış ve Batı Anadolu'yu kapsayacak şekilde kontrolünü genişletmiştir. **(DIA14)** Lysimakhos'un Avrupa'daki topraklarını, özellikle de Trakya'yı ve hatta Makedonya'yı kontrol altına almayı uman Seleukos, Avrupa'ya ayak bastığı sırada Ptolemaios Keraunos tarafından MÖ 281 yılında öldürülmüştür.

(DIA15) I. Seleukos Nikator'un oğlu ve halefi I. Antiokhos Soter, elinde İmparatorluğun Asya'daki topraklarının neredeyse tamamını kapsayan muazzam bir krallık bulmuş, ancak Makedonia'da II. Antigonos Gonatas ve Mısır'da II. Ptolemaios Philadelphos ile karşı karşıya kalmıştır. Rakiplerine karşı İskender imparatorluğunun Avrupa'daki bölümlerini fethetme konusunda babasının bıraktığı yerden devam edemeyeceğini anlamıştır.

Orta Asya topraklarının parçalanması:

(DIA16) 20 yıl hüküm süren I. Antiokhos Soter (MÖ 281-261) ve ardından oğlu ve halefi II. Antiokhos Theos'un (MÖ 261-246), II. Ptolemaios ile tekrarlanan savaşları ve Küçük Asya'nın Kelt (Galat) istilası gibi zorluklarla batıda karşı karşıya kalması, İmparatorluğun doğusundaki topraklarını bir arada tutma konusunda dikkatlerini dağıtmıştır.

II. Antiokhos'un hükümdarlığının sonlarına doğru, Diodotus yönetimindeki **Baktria ve Sogdiana**, III. Ariarathes yönetimindeki Kapadokia ve Andra-goras yönetimindeki Parthia gibi çeşitli eyaletler aynı anda bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Birkaç yıl sonra, son istilacı Arsakesli Parni tarafından II. Antiokhos yenilgiye

uğratılmış ve öldürülmüştür. Ardından bu bölge Parth İmparatorluğu'nun çekirdek bölgesi haline gelmiştir.

Baktria bölgesinin valisi Diodotos, kesin tarih belli olmamakla birlikte MÖ 245 yılı civarında bağımsızlığını ilan ederek Greko-Baktria Krallığı'nı kurmuştur. Zengin bir Hellenistik kültüre sahip olan bu krallık, Baktria üzerindeki hâkimiyetini kuzeyli göçebelerin istilasına uğradığı MÖ 125 yılına kadar sürdürmüştür. Greko-Baktria krallarından biri olan Baktriyalı I. Demetrios, MÖ 180 civarında Hindistan'ı işgal ederek Hint-Yunan Krallıklarını kurmuştur.

Fratara-kalar olarak adlandırılan Persis'deki hükümdarlar, MÖ 3. yüzyılda, özellikle **Vahbarz** yönetimi sırasında Seleukoslar'dan bir ölçüde bağımsızlık kazanmış görünmektedir. Daha sonra yeni kurulan Parth İmparatorluğu'na bağlı (vassal) krallık olmadan önce Persis Kralı unvanını almışlardır.

Parthia'nın Andra-goras adlı Seleukos satrabi, Baktria'daki komşusunun ayrılmasına paralel olarak ilk kez bağımsızlık talep etmiştir. Ancak kısa bir süre sonra Arsakes adında bir Part kabile reisi MÖ 238 civarında Parth topraklarını işgal ederek Parth İmparatorluğu'nun doğduğu **Arsakid** hanedanlığını kurmuştur.

II. Antiokhos'un oğlu II. Seleukos Kallinikos, MÖ 246 civarında tahta çıkmıştır. II. Seleukos, kısa süre sonra Mısır'daki III. Ptolemaios'a karşı 3. Suriye Savaşı'nda dramatik bir şekilde yenilmiş ve ardından kendi kardeşi **Antiokhos Hieraks**'a karşı bir iç savaş vermek zorunda kalmıştır. Kardeşler arası iç çekişmeyi fırsat bilen Baktria ve Parthia imparatorluktan ayrılmış, Küçük Asya'da (Anadolu'da) ise Seleukos Hanedanlığı kontrolü kaybetmek üzeredir. **(DIA17)** Keltler (Gauls) Galatia Bölgesi'ne yerleşmiş, Bithynia, Pontus ve Kapadokia'da yarı bağımsız yarı Hellenleşmiş krallıklar ortaya çıkmış ve **(DIA18)** batıdaki Pergamon kenti Attalid Hanedanı adı altında bağımsızlığını ilan etmiştir.

(DIA19) Galatların bağımsızlık kazanması ve Pergamon'daki Attalidlerin Anadolu'daki kıyı kentlerinin kontrolünü ele geçirmesiyle Seleukos ekonomisi ilk zayıflık belirtilerini göstermeye başlamıştır. Sonuç olarak, Seleukos'ların Batı ile teması kısmen engellenmiştir.

Yeniden Doğuş (MÖ 223-191)

(DIA20) II. Seleukos'un küçük oğlu III. Antiokhos'un (Büyük), MÖ 223 yılında tahta geçmesiyle Seleukos Krallığı'nda yeni bir canlanma başlamıştır.

MÖ 217 yılında Mısır'daki Ptolemaios Krallığı'na karşı giriştiği ve **Raphia Savaşı**'nda yenilgiyle sonuçlanan 4. Suriye Savaşı'nda başlangıçta başarısız olsa da III. Antiokhos, I. Seleukos'tan sonra Seleukos Krallarının en büyüğü olarak kabul edilir.

(DIA21) Sonraki on yılını **anabasis** olarak adlandırılan seferini doğudaki yönetim alanında kalan Parthia ve Greko-Baktria gibi asi vasal krallıkları itaate zorlama ile geçirmiştir.

Labus Dağı Savaşı ve **Arius Savaşı** gibi birçok zafer kazanmış ve Baktria **başkentini kuşatmıştır**. Hatta dedesi Seleukos'u taklit ederek Hindistan'a bir sefer düzenlemiş ve burada Kral Sophagasenus (Sanskritçe: Subhagasena) ile buluşarak, belki de Seleukos-Mauryan Savaşı'ndan sonra yapılan mevcut **antlaşma ve ittifak gereğince savaş filleri almıştır**. **Polybius'a** göre (11.34): Antiokhos, Kaukasus Indikuş'a (Paropamisos) (Hindukuş) geçmiş ve Hindistan'a inmiştir; Hintlilerin kralı Sophagasenus'la dostluğunu yenilemiş; toplam **150 fil almıştır**; ve birliklerinin tedarikini sağladıktan sonra, ordusuyla bizzat tekrar yola çıkmıştır: Kyzikoslu Androstheneş'e, bu kralın kendisine teslim etmeyi kabul ettiği hazineyi eve götürme görevini bırakmıştır. Arakhosia'dan geçip Enymanthus Nehri'ni aştıktan sonra Drangene üzerinden Karmania'ya gelmiş ve artık kış olduğu için adamlarıyla oradaki kışlık karargâha yerleşmiştir.

MÖ 205 yılında III. Antiokhos batıya geri döndüğünde, IV. Ptolemaios'un ölümüyle birlikte durumun yeni bir batı seferi için elverişli olduğunu görmüştür. Ardından Antiokhos ve Makedonya Kralı V. Philippos Mısır dışındaki Ptolemaios mülklerini bölüşmek için bir anlaşma yapmış ve 5. Suriye Savaşı'nda Seleukoslar, V. Ptolemaios'u Koele-Suriye'nin kontrolünden çıkarmışlardır. MÖ 200 yılında **Panium Savaşı**'ndan sonra bu topraklar Ptolemaios'lardan Seleukoslara kesin olarak geçmiştir. Antiokhos, en azından Seleukos Krallığı'nı yeniden eski ihtişamına kavuşturmuş gibi görünmektedir.

Yunanistan'a doğru genişleme ve Roma ile savaş:

Eski müttefik **Makedonya Kralı V. Philippos'un** MÖ 197'de Roma tarafından yenilgiye uğratılmasının ardından, **Büyük Antiokhos** Yunanistan'a doğru genişleme fırsatını bulmuş ve sürgündeki Kartacalı general **Hannibal** tarafından cesaretlendirilen ve hoşnutsuz Aetolya Birliği ile ittifak yaparak Hellespontos boyunca bir istila başlatmıştır.

(DIA22) Büyük ordusuyla Seleukos İmparatorluğu'nu Hellen Dünyası'nın en önde gelen gücü haline getirmeyi amaçlayan III. Antiokhos'u Akdeniz'in yükselen yeni gücü Roma Cumhuriyeti'yle karşı karşıya getirmiştir. MÖ 191'de Thermopylae ve MÖ 190 yılında Manisa Magnesia'sı (Magnesia ad Spylos) savaşlarında Antiokhos'un kuvvetleri mağlup olmuşlardır. Antiokhos, barış yapmaya, büyük tazminat ödemeye, Anadolu'dan çekilmeye ve Toros Dağları'nın batısındaki Seleukos topraklarını bir daha asla genişletmemeyi kabul ettiği **Apamea Antlaşması'nı MÖ 188** yılında imzalamaya mecbur kalmıştır. Ardından Roma'nın savaştaki müttefikleri olan **Pergamon'daki Attalos Krallığı** ve **Rodos Cumhuriyeti**, Anadolu'daki eski Seleukos topraklarını ele geçirmiştir. Antiokhos, tazminatı ödemek için para koparmaya çalıştığı bir başka doğu seferinde **MÖ 187** yılında öldürülmüştür.

(DIA24) MÖ 100 yılına gelindiğinde, bir zamanların güçlü Seleukos İmparatorluğu Antakya (Antiokheia) ve bazı Suriye şehirlerinden biraz daha büyük bir alana hükmetmekteydi. Güçlerinin açık bir şekilde tükenmesine ve krallıklarının gerilemesine rağmen, soylular, Mısır'daki Ptolemaios ve diğer dış güçlerin arasına müdahalesiyle düzenli olarak kralcılık oynamaya devam etmişlerdir. Seleukoslar, diğer komşuları arasında yararlı bir tampon oluşturdukları için, başka hiçbir ulus onları yok etmek istemediği için varlıklarını sürdürmüşlerdir. Anadolu'da Pontuslu VI. Mithridates ile Romalı General Sulla arasındaki savaşlarda Seleukoslar, her iki büyük güç tarafından da büyük ölçüde yalnız bırakılmıştır.

(DIA25) Ancak **Mithridates'in hırslı damadı**, Ermenistan kralı **Büyük Tigranes**, güneydeki sürekli iç çatışmalarda genişleme fırsatı görmüş ve MÖ 83 yılında, bitmek bilmeyen iç savaşlardaki gruplardan birinin daveti üzerine Suriye'yi işgal etmiş ve kısa sürede Suriye'nin hükümdarı olarak Seleukos İmparatorluğu'nun

neredeyse sonunu getirmiştir. Ancak Seleukos egemenliği tamamen sona ermemiştir. Romalı General Licinius Lucullus'un MÖ 69 yılında hem Mithridates'i hem de Tigranes'i yenilgiye uğratmasının ardından, **XIII. Antiokhos yönetiminde Seleukos krallığı yeniden kurulmuştur.** Buna rağmen, bir başka Seleukos olan II. Philippos'un Antiokhos ile yönetim mücadelesine girmesi nedeniyle iç savaşlar önlenememiş, Romalıların Pontus'u fethinden sonra, Seleukoslar yönetimindeki Suriye'nin sürekli bir istikrarsızlık kaynağı olmasından giderek daha fazla endişe duymaya başlamışlardır. **Mithridates MÖ 63 yılında Pompeius tarafından yenilgiye uğratılınca, Pompeius bağlı (vasal) krallıklar ve eyaletler kurarak Hellenistik Doğu'yu yeniden inşa etmeye başlamıştır.**

(DIA25) Ermenistan ve Yahudiye (Judea) gibi bağlı ulusların yerel krallar altında bir dereceye kadar özerklikle devam etmelerine izin verilirken Pompeius, Seleukosların devam edemeyecek kadar sorunlu olduğunu görmüş ve her iki rakip Seleukos prensini de ortadan kaldırarak **Suriye'yi bir Roma eyaletine dönüştürmüştür.**

Batı Asya'da Seleukosların varlığı kabaca bir yüzyıl kadar sürmüştür. Dönemin karmaşık olaylarıyla ilgili bilgimiz bu denli yetersizken Seleukosların varlığının etkilerini etraflıca değerlendirmek zordur. Ancak yoğun kolonizasyon sonucunda, özellikle Lykos Vadisi'ndeki **Laodikeia ve Stratonikeia** gibi önemli kentlerin kurulması ve **Galatların Orta Anadolu'da yerleşik hayata geçmeleri Seleukoslar döneminde bölgedeki önemli değişiklikler olarak kabul edilebilir.**

Seleukos siyasetinin önemli **bir tarihi sonucu**, Roma'nın Küçük Asya ile ilgili meselelere **ilk kez doğrudan müdahalesidir.** Tamamen farklı bir niyetle hareket eden III. Antiokhos eylemlerinin ne denli beklenmedik sonuçlar doğurabileceğini **öngörememiştir.** Ancak diğer taraftan, bir nebze de olsa kralın, Seleukosların **ihtişamlı geçmişi yeniden canlandırma hırsına ve hatta Büyük İskender'i taklit etme saplantısına kurban gittiği söylenebilir.**

Hükümdar Kültü:

(DIA) Büyük İskender henüz hayattayken bir tanrı olarak kutsanmıştır. Seleukos hükümdarları ise kendilerini ilahlaştırmış olmasalar dahi, Apollon soyundan